

DOI: 10.33270/03233302.129
УДК 343.985

Організаційно-тактичні та психологічні основи використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану

СИНОВЕРСЬКИЙ Андрій*

аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6092-8554>

Анотація. Унаслідок ситуації, що склалася в нашій державі, гостро постала проблема розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, оскільки ця діяльність набула нових небезпечних форм і виявів. Зазначене зумовлює необхідність здійснення постійного вдосконалення вже наявних у криміналістичній науці методик розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами. Важливим є формування організаційних, тактико-психологічних, техніко-криміналістичних основ розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень на всіх його етапах, зокрема й на етапі використання спеціальних знань. Мета статті – висвітлити організаційно-тактичні та психологічні основи використання спеціальних знань у кримінальних правопорушеннях, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. Наукова новизна статті полягає у виокремленні організаційних, тактичних і психологічних аспектів використання спеціальних знань у кримінальних правопорушеннях, вчинених організованими злочинними групами, з огляду на специфічну обстановку їх вчинення – в умовах воєнного стану. Класифіковано спеціалістів, яких залучали слідчі в процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, залежно від найпоширеніших серед злочинних угруповань сфер. Виокремлено основні організаційні й тактико-психологічні заходи, які використовує слідчий у процесі проведення слідчих (розшукових) дій із залученням спеціаліста.

Ключові слова: розслідування; організована злочинна група; воєнний стан; спеціальні знання; тактико-психологічні заходи; судова експертиза; спеціаліст; експерт.

Історія статті:

Отримано: 21.08.2023
Переглянуто: 28.09.2023
Прийнято: 31.10.2023

Рекомендоване посилання:

Синоверський А. Організаційно-тактичні та психологічні основи використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. *Юридична психологія*. 2023. № 2 (33). С. 129–140. doi: 10.33270/03233302.129.

*Відповідальний автор

Вступ

На становленні українського суспільства безпосередньо позначається розвиток економіки та демократії в державі. Це виявляється як у позитивних, так і в негативних аспектах. Останні полягають передусім у поширенні злочинів, які вчиняють організовані групи осіб, що становлять підвищену суспільну небезпечність (Lazebnyi, & Levytskyi, 2019).

За сучасних умов збройної агресії РФ проти України гостро постала проблема розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. Ця діяльність набула нових небезпечних форм і виявів. Зокрема, вчинення злочинної діяльності організованими злочинними групами в умовах воєнного стану посягає на проголошені Конституцією України суверенітет і територіальну цілісність нашої держави, спричиняє поширення терористичних й антидержавних ідей. Крім того, організована злочинність стала одним із концептуальних елементів розвідувально-підривної та диверсійної діяльності спеціальних служб РФ, що загрожує всій національній безпеці нашої держави, негативно позначається на стані економіки, дестабілізує фінансово-кредитну систему, ускладнює криміногенну ситуацію.

Основою ефективності розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, є реалізація судово-експертної діяльності, а безпосередньо – що стосується експертно-криміналістичного забезпечення розслідування.

Техніко-криміналістичне й експертно-криміналістичне забезпечення мають спільну мету – забезпечення діяльності з досудового розслідування, судового провадження науково обґрунтованими засобами, методами та прийомами, а також криміналістичними рекомендаціями щодо їх практичного застосування (Chornous, 2014).

Тож важливого значення набувають організаційні і тактико-психологічні засади використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, а також належне криміналістичне забезпечення діяльності з досудового розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень.

Актуальність дослідження питань, пов'язаних з організаційними й тактико-психологічними засадами використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами, зумовлена також сучасним станом протидії організованим злочинності, яка повсякчас розширює масштаби й дедалі частіше має транснаціональний характер. З метою ефективного розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень необхідно напрацювати теоретичну базу та практичні рекомендації стосовно організа-

ційних і тактико-психологічних засад використання спеціальних знань у кримінальних правопорушеннях, вчинених організованими злочинними групами, з огляду на особливості, пов'язані з дією правового режиму воєнного стану.

Матеріали та методи

Мета статті полягає у висвітленні організаційних і тактико-психологічних засад використання спеціальних знань у кримінальних правопорушеннях, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану.

Основні засади розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами, у юридичній науці були предметом дослідження вчених у галузі криміналістики та кримінального процесу. Зокрема, у процесі вивчення проблем, пов'язаних із розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами, деякі автори виокремили два напрями наукових досліджень: розроблення методики розслідування злочинів, учинених організованими групами; визначення особливостей розслідування злочинів, учинених організованими групами, у межах методик розслідування злочинів окремого виду (Protsenko, 2008).

Ці напрями не втрачають актуальності, оскільки протиправна діяльність організованих злочинних груп вирізняється високим рівнем професіоналізму, що своєю чергою призводить до пристосування її до нових умов, появи нових форм вчинення кримінальних правопорушень, а також способів приховування злочинної діяльності, наявності тісних корумпованих зв'язків у найвищих щаблях державної влади.

Слушним видається твердження про те, що в сучасних умовах, користуючись соціальною та політичною кризою, члени організованих злочинних угруповань переорієнтували свою діяльність на економічну, насамперед її пріоритетні напрями – фінансово-кредитну (банківську) систему, зовнішньоекономічну діяльність, паливо-енергетичний комплекс, сфери приватизації та електроенергетики тощо (Chaplinskyi, & Minka, 2009).

Зазначене зумовлює необхідність здійснення постійного вдосконалення вже наявних у криміналістичній науці методик розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами. Важливим є формування організаційних, тактико-психологічних, техніко-криміналістичних основ розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень на всіх його етапах.

Крім того, цілком обґрунтованою є позиція В. Ю. Шепітька (2000) про те, що процес розслідування цього виду кримінальних правопорушень є складним, порівняно з розслідуванням «неорганізованих» злочинів, не тільки тому, що організовані злочинні групи використовують системи захисту від викриття, а й через необхід-

ність доказування ширшого кола обставин, що належать до предмета доказування таких кримінальних проваджень.

Важливий науковий внесок у розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами, зробив В. М. Варцаба. Зокрема, автор сформулював тактико-психологічні основи розслідування злочинів, які вчиняють організовані злочинні групи, визначив психологічні особливості вчинення злочину в групі, проаналізував низку психологічних явищ (наслідування, навіювання, конформність, референтність) та їх вплив на діяльність групи (Vartsaba, 2003).

Зазначені наукові праці безумовно становлять інтерес і слугують теоретичним підґрунтям для висвітлення загальних питань, що стосуються проблематики розслідування кримінальних правопорушень, вчинюваних організованими злочинними групами. Проте слід детальніше розглянути праці, присвячені безпосередньо використанню спеціальних знань у процесі розслідування розглядуваної категорії кримінальних правопорушень.

У контексті розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, які вчиняють організовані злочинні групи, питання використання спеціальних знань досліджували такі вчені: Л. Г. Д'яковський (2017), Є. Д. Лук'янчиков (2019), С. О. Павленко (2019), В. Г. Севрук (2021) та ін.

Ми поділяємо думку С. О. Павленка та В. Г. Севрука про те, що метою використання спеціальних знань є отримання за їх допомогою доказів, іншої інформації, що має значення для правильного вирішення кримінального провадження. Зокрема, у кримінальному судочинстві їх мета – допомога в збиранні (виявленні, фіксації, вилученні, забезпеченні схоронності), дослідженні доказів (зокрема слідів, речових доказів). На підставі результатів застосування спеціальних знань вибудовують версії, планують розслідування, перевіряють докази, обирають тактику окремих слідчих (розшукових) дій.

У контексті розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами, процес використання спеціальних знань зумовлює складну, багатопланову, різноаспектну, регламентовану кримінально-правовим, кримінально-процесуальним і криміналістичним характером діяльність слідчого, що ґрунтується на криміналістичних і кваліфікаційних характеристиках кримінального правопорушення (Vysotenko, 2021).

Схожу позицію обстоюють А. Плосконос та А. Саковський (2021), зазначаючи, що кримінальні правопорушення, які вчиняють організовані злочинні групи, є найскладнішими для розслідування, що своєю чергою зумовлює використання значно ширшого кола спеціальних знань під час кримінального провадження. Зокрема, на підставі проведеного дослідження вчені доходять висновку, що в процесі розслідування цієї

категорії кримінальних правопорушень залучення спеціалістів здійснюють під час розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, серед яких органи досудового розслідування залучали: психологів, аудиторів, економістів, спеціалістів у галузі інформаційних систем і технологій тощо, зокрема в процесі проведення слідчих (розшукових) дій.

Отже, наукове розроблення питань, пов'язаних з організаційними й тактико-психологічними засадами проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, сьогодні набуває не аби-якого теоретичного та практичного значення. Попри наявність наукових доробків з відповідної тематики, проблеми розслідування зазначених кримінальних правопорушень постійно потребують вивчення та вдосконалення, зокрема і в умовах воєнного стану, унаслідок розширення способів та засобів вчинення таких кримінальних правопорушень, наявності негативних факторів, пов'язаних із веденням бойових дій, окупацією та деокупацією окремих територій нашої держави. З огляду на зазначене, посиленої уваги потребує вдосконалення сучасних організаційних і тактико-психологічних засад проведення судових експертиз.

Основою наукового дослідження є загальний діалектичний метод наукового пізнання правової дійсності. З метою висвітлення основних аспектів наукової статті використано загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового дослідження. Зокрема, порівняльно-правовий метод використано для аналізу норм вітчизняного законодавства у сфері проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. За допомогою догматичного методу розглянуто наукові категорії, визначення та підходи. Історико-правовий метод надав можливість висвітлити зміст понять «спеціальні знання», «судова експертиза», висвітлити розвиток наукових поглядів на окремі проблеми тактико-психологічних засад проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. Для комплексного узагальнення особливостей організації і тактико-психологічних засад проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, застосовано метод системного аналізу. Системно-структурний метод дав змогу визначити і схарактеризувати етапи й алгоритм організації проведення судових експертиз у таких кримінальних провадженнях. Для узагальнення результатів наукового дослідження використано статистичний метод.

Результати й обговорення

Згідно з даними статистики Офісу Генерального прокурора, з початком широкомасштабного вторгнення на територію нашої держави спостерігалось зниження рівня злочинності майже за всіма видами кримінальних правопорушень, зокрема організованої злочинності. Проте ці показники виявилися тимчасовими, підвищенням був рівень латентності, що пов'язано з розгортанням бойових дій, масовим переселенням населення внаслідок окупації окремих територій України, запровадженням комендантської години, надмірним навантаженням на органи Національної поліції України тощо (About registered criminal..., 2023).

Натомість нині спостерігається тенденція до переорієнтування протиправної діяльності організованих злочинних груп. Однією зі сфер підвищеного кримінального ризику стали: відносини власності (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; економічне шахрайство), сфера фінансово-економічної діяльності (легалізація (відмивання) злочинних доходів тощо; злочини, що вчиняють у бюджетній сфері, нецільове використання бюджетних коштів), сфера господарської діяльності в умовах воєнного стану, порушення порядку переміщення товарів через митний кордон, незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги тощо.

Статистичні дані засвідчують, що організована злочинність пристосувалася до нових умов, пов'язаних із військовими діями в нашій державі, економічною кризою, вразливістю державних кордонів, опанувавши нові форми та способи вчинення кримінальних правопорушень, що своєю чергою породжує нові виклики для органів Національної поліції України. Саме на слідчих органів досудового розслідування покладено завдання з розкриття та розслідування таких кримінальних правопорушень, збору доказів та інших матеріалів, залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій, організації проведення судових експертиз.

У межах організації проведення процесуальних дій у кримінальних провадженнях під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами, зокрема з використанням спеціальних знань, слід урахувати особливості, пов'язані зі специфічною обстановкою їх вчинення, а саме в умовах воєнного стану, яку організовані злочинні угруповання доволі часто використовують для приховування своєї злочинної діяльності.

З позиції І. Пиріг (2022) складність розслідування злочинів, учинених в умовах воєнного стану, зумовлена не тільки їх різноманітністю, а й іншими факторами, серед яких неможливість або складність встановлення та затримання осіб, які вчинили злочин, складнощі,

пов'язані з небезпекою учасників розслідування, що проводять слідчі (розшукові) дії в зоні загрози обстрілів чи вибухів. Небезпека також наявна під час проведення будь-яких дій на деокупованій території, де можуть бути нерозірвані снаряди, міни тощо. Складність також полягає в тому, що до розслідування потрібно залучати значну кількість фахівців, які володіють спеціальними знаннями, яких бракує в суб'єктів розслідування.

Крім того, у процесі організації використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами, необхідно також урахувати специфіку проведення досудового розслідування в умовах дії особливого режиму кримінального провадження під час воєнного стану, що визначений кримінальним процесуальним законодавством. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану регламентований розділом IX-1 Кримінального процесуального кодексу України, а також відомчими нормативно-правовими актами¹.

Під час розслідування кримінальних правопорушень використання спеціальних знань здійснюють шляхом: залучення спеціалістів для участі в процесуальній та іншій діяльності; проведення судових експертиз; проведення різних перевірок, обстежень; одержання довідок і консультацій в обізнаних осіб; витребування та використання документів, які складають такі особи, у процесі їхньої службової діяльності; допиту спеціалістів як свідків або судових експертів, якщо вони брали участь у проведенні судових експертиз (Piaskovskyi et al., 2020).

Розслідування злочинів, які вчиняють організовані злочинні групи та злочинні організації, передбачає використання спеціальних знань у таких формах: одержання консультацій спеціаліста; участь спеціаліста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій; проведення судових експертиз. Під час розслідування цієї категорії злочинів використовують і нетрадиційні форми (складання психологічного портрета (профілю), запрошення спеціалістів-аналітиків, комплексні консультації тощо) (Shepitko, 1998).

Серед чинників, що можуть негативно позначитися на перебігу проведення окремих процесуальних дій в умовах воєнного стану, виокремлюють: відсутність доступу до окремих територій, на яких проводять кримінальне провадження; повне або часткове обмеження функціонування органів державної влади, зокрема правоохоронних, судових органів України на територіях вчинення кримінальних правопорушень; особливості правового регулювання не лише нормами КПК України, а й надзвичайним законодавством, міжнародними нормативно-

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

правовими актами; специфічні організаційно-управлінські основи проведення окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень; часткове або повне блокування функціонування окремих процесуальних інститутів і поява нових процесуальних засобів, способів, гарантій кримінального провадження в екстраординарних умовах тощо (Hłowiuk, Teteriatnyk, Rohalska, & Zavtu, 2022).

З огляду на зазначене, особливості використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, ускладнені факторами правового характеру (пов'язані із функціонуванням на час введення режиму воєнного стану надзвичайного законодавства); процесуального характеру (стосуються особливого змісту та форми кримінального провадження в умовах воєнного стану); зовнішніми (пов'язані із веденням бойових дій, окупацією окремих території, деокупацією тощо).

Крім того, кримінальні правопорушення, які вчиняють організовані злочинні групи, зокрема в умовах воєнного стану, характеризуються своєю складністю у виявленні, документуванні та розслідуванні загалом, що зумовлює використання значно ширшого кола спеціальних знань під час досудового розслідування. Отже, слід акцентувати на важливості належної організації та вибору тактико-психологічних заходів використання спеціальних знань.

У процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, слідчий органу досудового розслідування найчастіше потребує використання спеціальних знань під час проведення таких слідчих (розшукових) дій: огляду місця події, огляду речей, документів і комп'ютерних даних, обшуків, допитів тощо. Спеціалістами, які можуть бути залучені до проведення таких слідчих (розшукових) дій, є спеціалісти в галузі економіки, ревізори, спеціалісти-бухгалтери, фінансисти та ін.

Для прикладу: залучений спеціаліст у галузі економіки в процесі проведення огляду місця події, обшуку спрямовує увагу слідчого на окремі відомості, які мають значення для досудового розслідування, де відображено важливу інформацію для слідства. Це можуть бути: правовстановлювальні документи, документи податкового та фінансового обліку, договори чи їх окремі частини, а також бланки документів, договорів; печатки, штампи, зокрема електронні печатки та підписи, які стали предметом вчинення злочинних дій організованої злочинної групи, містять окремі сліди інтелектуального чи матеріального характеру, що вказують на вчинення злочинних дій або ж свідчать про приховування кримінального правопорушення. Відомості, що містяться в зазначених документах, можуть містити інформацію про осіб, причетних до вчинення

кримінального правопорушення, докази їх участі в організованій злочинній групі, безпосередньо чи опосередковано вказувати на можливого організатора.

Отже, слідчий залежно від виду кримінального правопорушення, до вчинення якого причетна організована злочинна група в умовах воєнного стану, обирає відповідного спеціаліста для проведення слідчої (розшукової) дії. Виокремимо найпоширеніші кримінальні правопорушення, що вчиняють організовані злочинні групи в умовах воєнного стану, і спеціалістів, яких залучають у процесі розслідування:

1) кримінальні правопорушення проти власності, зокрема вчинення шахрайських дій, – інспектори-криміналісти, спеціалісти-почеркознавці, спеціалісти в галузі технічного дослідження документів й обліку тощо;

2) кримінальні правопорушення у фінансово-економічній сфері – спеціалісти в галузі бухгалтерського обліку, страхової діяльності, спеціалісти у сфері оподаткування;

3) кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності – спеціалісти-економісти, ревізори та ін.

Доволі часто постає необхідність виявлення та дослідження інформації, що міститься на комп'ютерних носіях (електронних документів, електронних підписів чи печаток тощо). З цією метою для належного її вилучення слідчий органу досудового розслідування залучає відповідних спеціалістів у галузі комп'ютерних технологій. Також участь спеціаліста в слідчій (розшуковій) дії полягає в наданні допомоги слідчому щодо правильної фіксації виявлених відомостей у протоколі, а також належному їх вилученні для подальшої передачі на експертне дослідження.

Окрім процесуальної форми участі спеціаліста в слідчій (розшуковій) дії, слідчий органу досудового розслідування може використовувати і неформальне, непроцесуальне консультування зі спеціалістом, який брав участь у процесуальній дії, або ж з іншим спеціалістом. Зокрема, непроцесуальна форма передбачає надання консультацій стосовно виду експертного дослідження, яке доцільно провести, а також формулювання питань для проведення судової експертизи.

Також слід урахувати специфіку залучення спеціалістів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень, що пов'язана з наявністю небезпечних факторів. Зокрема, під час проведення огляду місця події, обшуків тощо важливим є дотримання учасниками слідчих (розшукових) дій заходів безпеки, оскільки, з огляду на ситуацію, яка нині склалася в нашій державі, неопоодинокими є випадки необхідності проведення процесуальних дій на деокупованих територіях, територіях, що знаходяться в безпосередній близькості до

військових дій, під час оголошення повітряної тривоги тощо. Отже, слідчому в процесі організації проведення слідчої (розшукової) дії необхідно оцінити наявність небезпечних факторів, що становлять загрозу життю і здоров'ю всіх учасників слідчої (розшукової) дії, так і ризиків, пов'язаних із можливістю втрати чи спотворення певних доказових даних, які можуть бути отримані в процесі її проведення, а також прийняти рішення про необхідність залучення відповідних спеціалістів.

Огляд місця події, обшуку під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, можуть проводити на підприємствах, в установах, організаціях, які знаходяться на деокупованих територіях, або територіях, які перебувають у безпосередній близькості до території ведення активних бойових дій. Важливим буде залучення до проведення зазначених слідчих (розшукових) дій спеціалістів-вибухотехніків.

Саме тому слідчий органу досудового розслідування, на якого покладено керівництво слідчою (розшуковою) дією, повинен організувати: налагодження психологічного контакту між усіма її учасниками, забезпечення обізнаності всіх її учасників про необхідність неухильного дотримання необхідних заходів безпеки, інформування про такі заходи, неухильне дотримання його вказівок, а також рекомендацій спеціаліста, приймати тактичні рішення залежно від обстановки, що склалася.

На основі практичного досвіду та вивчення матеріалів кримінального провадження слід зазначити, що, крім огляду місця події, однією з найпоширеніших слідчих (розшукових) дій, які призначають у процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, є допит. Рішення про залучення спеціаліста слідчий приймає залежно від складності кримінального провадження, кількості учасників організованої злочинної групи, які є фігурантами кримінального провадження, слідчої ситуації, що склалася, обізнаності слідчого з певних питань. Крім того, у кожній конкретній ситуації важливим є налагодження психологічного контакту між учасниками допиту з метою отримання максимально повних відомостей.

На думку В. Ю. Шепітька, психологічний контакт — це оптимальна психологічна «атмосфера» допиту, яка сприяє взаємодії між її учасниками, це певне налаштування на спілкування. Тактичні прийоми, спрямовані на встановлення психологічного контакту з допитуваним, ґрунтуються на використанні даних психології, логіки та інших наук (Shepitko, 1998).

Серед осіб, які можуть бути допитані під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в

умовах воєнного стану, можуть бути: потерпілі (особи, які стали жертвами шахрайських схем у кримінальних правопорушеннях проти власності), заявники (службові особи підприємств, установ, організацій — у кримінальних правопорушеннях у сфері господарської діяльності), свідки (працівники підприємств, установ, організацій, де було вчинено кримінальне правопорушення, ревізори та ін.), підозрювані або обвинувачені (учасники організованого злочинного угруповання). Згідно з даними, одержаними за результатами проведення анкетування слідчих органів досудового розслідування серед спеціалістів, яких найчастіше залучали під час проведення допиту в процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, були: спеціалісти в галузі психології, спеціалісти у сфері економіки, землепорядники, фінансисти, бухгалтери, ревізори й аудитори, спеціалісти в галузі інформаційно-комунікаційних систем і технологій тощо.

Слід також зауважити, що в кримінальних правопорушеннях, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, зокрема в процесі допиту учасників організованого злочинного угруповання, необхідно виявити такі важливі відомості, які стосуються: встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення (місця, способу, обставинки, знарядь його вчинення та приховування); встановлення інших учасників організованої злочинної групи, її можливого лідера; подолання протидії з боку допитуваного, виявлення недостовірних чи спотворених відомостей. З цією метою важливим є застосування комплексу тактико-психологічних заходів під час проведення допитів учасників організованих злочинних угруповань за участю спеціалістів.

Серед таких заходів деякі вчені виокремлюють: консультації та пояснення під час підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії; виявлення певних біопсихічних даних особи та встановлення психологічного контакту з допитуваним; вибір у межах закону й етики засобів психологічного впливу на допитуваного; створення можливості точніше та повніше зрозуміти допитуваного, передусім фахівців, які використовують у розмові спеціальні професійні терміни; встановлення рівня обізнаності допитуваного щодо питань, які потребують спеціальних знань; методичного спрямування допиту та формулювання запитань допитуваному; надання допомоги щодо правильного усвідомлення певних даних про обстановку й обставини злочину, що відтворені в показаннях особи, яку допитують; з'ясування на фаховому рівні спеціальних питань щодо виникнення та перебігу події злочину, причин та умов, що йому сприяли; опрацювання документів, що стосуються діяльності, пов'язаної з учиненням правопорушенням у певній галузі; встановлення обставин, способів і мотивів

злочинних дій; припинення неправдивих показань; надання допомоги у фіксації технічними засобами процесу проведення допиту; складання зі слів допитуваного складного плану (схеми), фоторобота (Romaniuk, 2010).

Слідчий під час прийняття рішення про проведення допиту учасників організованого злочинного угруповання може проводити попереднє консультування з відповідними спеціалістами щодо постановки питань, зокрема в частині необхідності з'ясування даних, пред'явлення документації, використання спеціальної економічної, бухгалтерської чи іншої термінології; вибору тактико-психологічних прийомів, спрямованих на подолання протидії з боку членів організованого злочинного угруповання.

Також у процесі розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень постає необхідність проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, зокрема учасників організованої злочинної групи. У такому разі задля подолання тиску та протидії з боку учасників злочинного угруповання, виявлення розбіжностей у їх показаннях, налагодження психологічного контакту між її учасниками доцільним буде залучення спеціалістів до проведення слідчої (розшукової) дії.

Крім того, важливим у процесі розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень є використання спеціальних знань у формі залучення судових експертів для проведення судових експертиз з метою з'ясування обставин вчинення кримінального правопорушення, дослідження вилучених під час проведення огляду місця події чи обшуку предметів. Розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, вимагає від органів досудового розслідування вжиття невідкладних заходів з метою виявлення всіх учасників злочинної групи, передусім її лідера, документування фактів вчинення кримінальних правопорушень, збирання доказової інформації, зокрема проведення комплексу слідчо-оперативних заходів. До таких заходів можна віднести пошук і вилучення матеріальних слідів, які можуть містити відомості про діяльність організованої злочинної групи (документи, договори, звіти, письмові протоколи, рішення, розпорядження, різні паперові записи, технічне обладнання, зокрема аудіо-, відеопристрої, комп'ютерна техніка тощо). Задля запобігання їх пошкодженню чи знищенню важливим є невідкладне призначення технічних експертиз документів; економічних експертиз; фототехнічних експертиз; експертиз відео-, звукозапису; комп'ютерно-технічних експертиз; почеркознавчих і лінгвістичних експертиз; психологічних експертиз; судово-психіатричних експертиз; судово-медичних експертиз тощо.

Одним з аспектів організації проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях

є налагодження ефективної взаємодії між керівниками експертних установ і слідчим, який є ініціатором проведення експертного дослідження, та експертом, який його проводить (Chornous, & Leliuk, 2023).

У процесі взаємодії слідчого, дізнавача, прокурора з експертною установою чи експертом важливим є налагодження психологічного контакту, що надалі сприятиме уникненню непорозумінь під час проведення експертного дослідження, підвищить ефективність комунікації між зазначеними суб'єктами задля здійснення швидкої та якісної експертизи в кожному конкретному кримінальному провадженні (Shulha, & Leliuk, 2023).

Слід також акцентувати увагу на окремих особливостях призначення та проведення судових експертиз на час дії режиму воєнного стану. Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України¹, у разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень пов'язаних із необхідністю отримання зразків для проведення експертизи, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором.

Через необхідність документування та розслідування численної кількості воєнних злочинів РФ проти України, значну кількість об'єктів, які підлягають терміновому проведенню експертиз, слідчі органів досудового розслідування постали перед проблемами, пов'язаними з надмірною завантаженістю підрозділів Експертної служби МВС України, браком кваліфікованих експертів. Наявна система судово-експертних установ не має змоги оперативно, якісно, а головне – прозоро супроводжувати всі кримінальні провадження, зважаючи на значну кількість кримінальних правопорушень загальнокримінального спрямування, а також кримінальних правопорушень, вчинюваних організованими злочинними групами. З огляду на практичний досвід розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень, слід зауважити, що з початку широкомасштабного вторгнення проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, вчинені організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, відійшли на другий план.

Недотримання чи пропущення строків проведення судових експертиз є тим вразливим місцем, яке гальмує перебіг розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, що своєю чергою може призвести до порушення строків досудового розслідування,

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

втрата можливості викриття членів організованого злочинного угруповання чи його організатора, доведення вини кожного її учасника у вчиненні кримінальних правопорушень тощо.

З огляду на поступову інтеграцію в міжнародні та європейські структури зі стандартизації, слід зазначити, що в англійській системі немає офіційних списків судових експертів. Експертами можуть бути лише досвідчені особи, які мають достатній рівень спеціальних економічних знань предметної кваліфікації; контроль якості роботи експерта має відповідати науковим критеріям (Savchenko, & Koropetska, 2022). Схожа модель функціонує також і в Сполучених Штатах Америки та низці європейських держав. Отже, з огляду на умови воєнного стану, важливим є реформування сучасного експертного забезпечення правосуддя, зокрема шляхом надання права учасникам кримінального провадження в разі необхідності призначати проведення експертизи в приватних експертів, незалежно від наявності його в реєстрі, за винятком випадків дослідження об'єктів, вільний обіг яких обмежено або заборонено законом.

Крім того, окремого перегляду потребує пропозиція щодо можливості створення експертних установ уповноваженими підрозділами задля ефективнішого проведення досудового розслідування. Створення окремої експертної установи має відповідати всім стандартам здійснення судово-експертної діяльності, сприятиме вирішенню порушених питань і забезпечить ефективність розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, розвантажить експертів підрозділів Експертної служби МВС України.

Для прикладу: Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2022–2026 роки задля проведення оперативного, якісного та неупередженого розслідування передбачає необхідність створення експертних установ (Strategic program..., 2022). Доцільним вважаємо перегляд питання щодо створення окремих експертних підрозділів у структурі окремих центральних і міжрегіональних органів Національної поліції України, зокрема які здійснюють реалізацію державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю. Зазначене сприяло б налагодженню дієвого механізму організації проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняють організовані злочинні групи в умовах воєнного стану, сприятиме своєчасному проведенню судово-експертних досліджень у розглядуваній сфері, розвантажить підрозділи Експертної служби МВС України, які надміру завантажені проведенням експертиз за фактами вчинення воєнних злочинів і кримінальних правопорушень загальнокримінального спрямування.

Отже, залучення спеціалістів, експертів під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, залежить від виду кримінального правопорушення, що своєю чергою визначає тактико-психологічні основи використання спеціальних знань. Таку діяльність здійснюють відповідно до обмежень, передбачених режимом воєнного стану та на основі законодавства, що встановлює особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану, а також з огляду на обстановку, що складається на момент вчинення процесуальних дій.

Висновки

Організація та вибір тактико-психологічних заходів використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, обумовлені особливостями, пов'язаними зі специфічною обстановкою їх вчинення, а саме в умовах воєнного стану, що своєю чергою значно ускладнює цей процес.

Серед специфічних особливостей використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, слід виокремити: фактори правового характеру (пов'язані із функціонуванням на час введення режиму воєнного стану надзвичайного законодавства); фактори процесуального характеру (стосуються особливого змісту та форми кримінального провадження в умовах воєнного стану); зовнішні фактори (пов'язані з веденням бойових дій, окупацією окремих територій, деокупацією тощо).

Використання спеціальних знань у процесі розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень здійснюють: у процесуальній формі (залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій, проведення судових експертиз, проведення слідчим допитів спеціалістів, експертів); у непроцесуальній формі (одержання консультацій зі спеціалістами перед чи після проведення слідчих (розшукових) дій, судово-експертних досліджень).

Класифікувати спеціалістів, яких залучали слідчі в процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, можна залежно від найпоширеніших сфер, які зазнали підвищеної кримінальної уваги з боку злочинних угруповань: кримінальні правопорушення проти власності, зокрема вчинення шахрайських дій, – інспектори-криміналісти, спеціалісти-почеркознавці, спеціалісти в галузі технічного дослідження документів та обліку, спеціалісти в галузі інформаційних технологій тощо; кримінальні правопорушення у фінансово-економічній сфері –

спеціалісти в галузі бухгалтерського обліку, страхової діяльності, спеціалісти у сфері оподаткування; кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності – спеціалісти-економісти, ревізори, фінансисти.

Слідчий органу досудового розслідування, на якого покладено керівництво слідчою (розшуковою) дією, повинен організувати: налагодження психологічного контакту між усіма її учасниками, забезпечення обізнаності всіх її учасників про необхідність неухильного дотримання заходів безпеки. Важливим у такому разі є налагодження психологічного взаємозв'язку: слідчий – спеціаліст, слідчий – учасники процесуальної дії, слідчий – судовий експерт, у якому слідчий є ключовою фігурою та має забезпечувати підтримання такого зв'язку. Це сприятиме подоланню психологічного бар'єра, дотриманню правових, процесуальних вимог поведінки під час проведення слідчих (розшукових) дій, етичних норм. Крім того, зважаючи на протидію з боку учасників організованих злочинних груп з метою приховування кримінальних правопорушень, вчинених у складі групи, для викриття лідера важливим є використання комплексу тактико-психологічних заходів, зокрема із залученням відповідних спеціалістів.

Зазначені заходи в процесі використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, різнитимуться залежно від виду слідчої (розшукової) дії чи іншої процесуальної дії, характеру та складності кримінального правопорушення, ступеня організованості й кількості членів організованої злочинної групи, наявності факторів зовнішнього (зокрема пов'язані з обстановкою воєнного стану) та внутрішнього характеру (протидія з боку учасників організованої групи), які ускладнюють процес розслідування.

Потребує уваги організаційна основа призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, вчинені організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. Наявна система судово-експертних установ не має змоги оперативно, якісно та прозоро супроводжувати всі кримінальні провадження, з огляду на значну кількість воєнних злочинів і кримінальних правопорушень загальнокримінального спрямування, а також кримінальних правопорушень, що вчиняють організовані злочинні групи, які своєю чергою потребують відповідної реакції з боку уповноважених органів.

References

- [1] About registered criminal offenses and the results of their pretrial investigation. (2023). *Official website of the Office of the Prosecutor General of Ukraine*. Retrieved from <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
- [2] Chaplynskyi, K.O., & Minka, P.Ya. (2009). *Investigation of crimes committed by criminal groups*. Dnipropetrovsk: Dnipropetr. humanit. un-t. Retrieved from <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/p1rzozum.pdf>.
- [3] Chornous, Yu., & Leliuk, T. (2023). Organization of forensic examinations in criminal proceedings as a condition for the effectiveness of the investigation of criminal offenses. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 13(2), 50-62. doi: 10.56215/naia-chasopis/2.2023.50.
- [4] Chornous, Yu.M. (2014). Forensic support of criminal proceedings. *Criminalist. Release*, 1(21), 32-37. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/krvis_2014_1_6.
- [5] Diakovskiy, H.L. (2017). *Forensic characteristics and peculiarities of the investigation of illegal deprivation of liberty and abduction of a person committed by an organized group: thesis* (Doctoral dissertation, Dnipro, Ukraine). Retrieved from <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/15/2.pdf>.
- [6] Hlowiuk, I., Teteriatnyk, H., Rohalska, V., & Zavtur, V. (2022). *Special regime of pre-trial investigation, trial in conditions of war, state of emergency or in the area of anti-terrorist operation or measures to ensure national security and defense, repel and deter armed aggression of the Russian Federation and/or other states against Ukraine*. Lviv-Odesa. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/359654765_Glovuk_I_Teteratnik_G_Rogalska_V_Zavtur_V_Osoblivij_rezim_dosudovogo_rozsliduvannya_sudovogo_rozgladu_v_umovah_voennogo_nadzvicajnego_stanu_abo_u_rajoni_prov_edenna_antiteroristicnoi_operacii_ci_zahodiv.
- [7] Lazebnyi, A.M., & Levytskyi, B.S. (2019). Forensic support for the investigation of organized crime. *International Legal Bulletin: Current Problems of Modernity (Theory and Practice)*, 14, 189-198. doi: 10.33244/2521-1196.14.2019.189-198.
- [8] Lukianchykov, Ye.D., Lukianchykov, B.Ye., & Petriaiev, S.Yu. (2019). Use of special knowledge in criminal proceedings. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "KPI"*, 4(44), 125-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2019_4_22.
- [9] Pavlenko, S.O. (2019). Tactics of detection and documentation by operational units of illegal migration as one of the spheres of activity of organized crime. *Problems of legality*, 147, 210-228. doi: 10.21564/2414-990x.147.181335.

- [10] Piaskovskyi, V.V., Chornous, Yu.M., & Samodin, A.V. (et al.). (2020). *Forensics*. Kyiv: Pravo. Retrieved from https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/816/3_Kriminalistika_pidruchnik_2020_vnutri.pdf.
- [11] Ploskonos, A., & Sakovskyi, A. (2021). Use of special knowledge during interrogation of members of organized criminal groups and criminal organizations. *Entrepreneurship, economy and law*, 5, 268-272. doi: 10.32849/2663-5313/2021.5.44.
- [12] Protsenko, M.V. (2008). *Peculiarities of the investigation of crimes committed by organized groups in forensic methodology* (Doctoral thesis, Kharkiv, Ukraine).
- [13] Pyrih, I. (2022). The use of special knowledge during the investigation of crimes committed under martial law. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 2, 348-353. doi: 10.31733/2078-3566-2022-6-348-353.
- [14] Romaniuk, B.V. (2010). *Participation of a specialist at the stage of pre-trial investigation*. Kyiv: Avanpost-Prim. Retrieved from [http://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21ALL=\(%3C.%3EA=%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA,%20%D0%91.%20%D0%92.%3C.%3E%29](http://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21ALL=(%3C.%3EA=%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA,%20%D0%91.%20%D0%92.%3C.%3E%29)
- [15] Savchenko, V.A., & Koropetska, S.O. (2022). Prospective areas of improvement of forensic expert activity taking into account foreign experience. *Analytical and comparative jurisprudence*, 4, 348-352. doi: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.63>.
- [16] Sevruk, V.H. (2021). Theoretical principles of interaction of law enforcement agencies during countermeasures against crimes committed by organized groups and criminal organizations that are formed on an ethnic basis. *ScienceRise: Juridical Science*, 2(16), 39-47. doi: 10.15587/2523-4153.2021.234675.
- [17] Sevruk, V.H., & Pavlenko, S.O. (2017). The use of special knowledge during the investigation of crimes committed by organized groups and criminal organizations that are formed on an ethnic basis. In *The use of modern achievements of criminology in the fight against crime: proceedings 14 All-Ukrainian Scientific and practical conference* (pp. 60-63). Kryvyi Rih: Helios-Print.
- [18] Shepitko, V.Yu. (1998). *Inquiry*. Kharkiv: KrymArt.
- [19] Shulha, O., & Leliuk, T. (2023). Organizational and tactical-psychological principles of conducting forensic art examinations in criminal proceedings. *Legal psychology*, 1(32), 68-78. doi: 10.33270/03233201.68.
- [20] Strategic program of activities of the State Bureau of Investigation for 2022-2026. (2022). Kyiv. Retrieved from <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/strategichna-programa.pdf>.
- [21] Vartsaba, V.M. (2003). *Investigation of crimes of organized criminal groups (tactical and psychological foundations)* (Doctoral thesis, Kharkiv, Ukraine).
- [22] Vysotenko, Yu.V. (2021). *Investigation of thefts committed by criminal groups* (Doctoral thesis, Kyiv, Ukraine). Retrieved from <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/18289>.

Список використаних джерел

- [1] Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України* : [сайт]. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
- [2] Чаплинський К. О., Мінка П. Я. Розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями : навч. посіб. Дніпропетровськ : Дніпропетр. гуманіт. ун-т, 2009. 225 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/p1rzozum.pdf>.
- [3] Чорноус Ю., Лелюк Т.. Організація проведення судових експертиз у кримінальному провадженні як умова ефективності розслідування кримінальних правопорушень. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2023. № 13 (2). С. 50–62. doi: 10.56215/naia-chasopis/2.2023.50.
- [4] Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення кримінального провадження. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 1 (21). С. 32–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krvis_2014_1_6.
- [5] Д'яковський Г. Л. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Дніпро, 2017. 231 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/15/2.pdf>.
- [6] Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України : наук.-практ. комент. Роз. IX-1 КПК України. Львів–Одеса, 2022. 31 с. URL: <https://www.researchgate.net/>

- publication/359654765_Glovuk_I_Teteratnik_G_Rogalska_V_Zavtur_V_Osoblivij_rezim_dosudovogo_rozsliduvanna_sudovogo_rozgladu_v_umovah_voennogo_nadzvicajnego_stanu_abo_u_rajoni_prov-edenna_antiteroristicnoi_operacii_ci_zahodiv.
- [7] Лазебний А. М., Левицький Б. С. Криміналістичне забезпечення розслідування організованої злочинності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С. 189–198. doi: 10.33244/2521-1196.14.2019.189-198.
- [8] Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Петряев С. Ю. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник Національного технічного університету України «КПІ»*. 2019. № 4 (44). С. 125–130. (Серія «Політологія. Соціологія. Право»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2019_4_22.
- [9] Павленко С. О. Тактика виявлення та документування оперативними підрозділами нелегальної міграції як однієї зі сфер діяльності організованої злочинності. *Проблеми законності*. 2019. № 147. С. 210–228. doi: 10.21564/2414-990x.147.181335.
- [10] Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін та ін.]. Київ : Право. 2020. 358 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/816/3_Kriminalistika_pidruchnik_2020_vnutri.pdf.
- [11] Плосконос А., Саковський А. Використання спеціальних знань під час допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 268–272. doi: 10.32849/2663-5313/2021.5.44.
- [12] Проценко М. В. Особливості розслідування злочинів, вчинених організованими групами, у криміналістичній методиці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2008. 17 с.
- [13] Пиріг І. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, вчинених в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спецвип. № 2. С. 348–353. doi: 10.31733/2078-3566-2022-6-348-353.
- [14] Романюк Б. В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства : навч. посіб. Київ : Аванпост-Прим, 2010. 304 с. URL: [http://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullweb&C21COM=S&S21CNR=20&S21ALL=\(%3C.%3EA=%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA,%20%D0%91.%20%D0%92.%3C.%3E%29](http://ek.nlu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullweb&C21COM=S&S21CNR=20&S21ALL=(%3C.%3EA=%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA,%20%D0%91.%20%D0%92.%3C.%3E%29).
- [15] Савченко В. А., Коропецька С. О. Перспективні напрями вдосконалення судово-експертної діяльності з урахуванням зарубіжного досвіду. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 348–352. doi: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.63>.
- [16] Севрук В. Г. Теоретичні засади взаємодії правоохоронних органів під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. *ScienceRise: Juridical Science*. 2021. № 2 (16). С. 39–47. doi: 10.15587/2523-4153.2021.234675.
- [17] Севрук В. Г., Павленко С. О. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. *Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю* : матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 13 квіт. 2017 р.). Кривий Ріг : Геліос-Принт, 2017. С. 60–63.
- [18] Шепітько В. Ю. Допит : наук.-практ. посіб. Харків : КримАрт, 1998. 35 с.
- [19] Шульга О., Лелюк Т. Організаційні й тактико-психологічні засади проведення судово-мистецтвознавчих експертиз у кримінальному провадженні. *Юридична психологія*. 2023. № 1 (32). С. 68–78. doi: 10.33270/03233201.68.
- [20] Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2022–2026. Київ, 2022. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/strategichna-programa.pdf>.
- [21] Варцаба В. М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп (тактико-психологічні основи) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2003. 20 с.
- [22] Висотенко Ю. В. Розслідування крадіжок, учинених злочинними групами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 23 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/18289>.

Organizational-Tactical and Psychological Basis of the Use of Special Knowledge during the Investigation of Criminal Offenses Committed by Organized Criminal Groups under the Conditions of the State of Martial

SYNOVERSKYI Andrii

Postgraduate Student of the Department of Criminalistics and Forensic Medicine
of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6092-8554>

Abstract. As a result of the current situation in our country, the problem of investigating criminal offenses committed by organized criminal groups in the conditions of martial law is especially acute, since the specified activity has acquired new dangerous forms and manifestations of perpetration. The above makes it necessary to constantly improve the methods of investigation of criminal offenses committed by organized criminal groups already available in forensic science. At the same time, it is important to form organizational, tactical-psychological, technical-criminological foundations of the investigation of the specified category of criminal offenses at all its stages, in particular at the stage of using special knowledge. The purpose of the article is to highlight the organizational, tactical and psychological foundations of the use of special knowledge in criminal offenses committed by organized criminal groups under martial law. The scientific novelty of the article consists in highlighting certain organizational, tactical and psychological aspects of the use of special knowledge in criminal offenses committed by organized criminal groups, taking into account the specific circumstances of their commission – the conditions of martial law. The author classified specialists who were involved by investigators in the process of investigating criminal offenses committed by organized criminal groups under martial law, depending on the most common areas that received increased criminal attention from criminal groups. The main organizational and tactical-psychological measures used by the investigator in the process of conducting investigative (search) actions with the involvement of a specialist are highlighted.

Keywords: investigation; organized criminal group; martial law; special knowledge; tactical and psychological measures; forensic examination; specialist; expert.